

MEMÒRIA ARQUEOLÒGICA DE LA INTERVENCIÓ
EFFECTUADA AL PASSEIG DE CIRCUMVAL·LACIÓ NÚM.
15-23. (BARCELONA, EL BARCELONÈS)

Codi MHCB: 038/05

Data intervenció: 17 de febrer-11 de març de 2005

ROSER POU CALVET

Barcelona, gener 2006

ÍNDEX

1. FITXA TÈCNICA
2. INTRODUCCIÓ
3. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC
4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIIONS ANTERIORS
5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ
6. METODOLOGIA
7. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES
8. CONCLUSIONS
9. BIBLIOGRAFIA
10. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC
11. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA
 - 11.1. Documentació fotogràfica
 - 11.2. Documentació planimètrica

1. FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Passeig de Circumval·lació, 15-23.
UBICACIÓ	Barri de La Ribera, Districte de Ciutat Vella, Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (p ICC/UB)	X: 432208,37 Y: 4581987,19 Z: 6,5 m.s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control arqueològic
DATES D'INTERVENCIÓ	17-21 de febrer de 2005
PROMOTOR	Fecsa- Endesa
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Roser Pou Calvet

2. INTRODUCCIÓ

Amb motiu de les obres de reforç de la xarxa elèctrica amb número d'obra: 118386, previstes per la companyia **FECSA-ENDESA**, i portades a terme per l'empresa **ESPELSA** al Passeig de Circumval·lació de Barcelona, i donat que aquest indret s'inclou en una zona d'interès arqueològic i d'alt valor històric es va prendre la decisió d'efectuar una intervenció arqueològica preventiva simultàniament a la realització de les obres. Aquest control arqueològic va ser encarregat a l'empresa **ATICS S.L.**, sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Roser Pou Calvet, amb la supervisió del **Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona**, amb el propòsit de descobrir i documentar les possibles restes conservades.

Aquesta actuació urbanística, que preveia la realització d'una rasa de canalització de 250 metres per tal d'efectuar una estesa de cable subterrani d'alta tensió a la vorera del carrer, es va dur a terme entre els dies 17 i 21 de febrer de 2005.

3. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

La comarca del Barcelonès, comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut com a Collserola i delimitat pels rius Llobregat i Besòs. Des del punt de vista morfològic, doncs, s'aprecien dues grans unitats, Collserola i el Pla.

A la Serra de Collserola hi trobem una formació de *horst* compostat per materials granítics i esquistosos, limitat al Nord pel Vallès (Sector central de la Depressió Pre-litoral), a Llevant pel Turó de Roquetes (Besòs), al Sud pel Turó de Valldaura i a l'Oest pel Llobregat.

En quant al Pla, es troba obert al mar i limitat per la Serralada Litoral (composta de licorelles silurianes assentades en un basament granític) i a migjorn per la falla que segueix ran de mar des del Garraf i el Turó de Montjuïc fins al Turó de Montgat, més enllà del Besòs.

La falla, originada en el moment de la fractura del Massís Catalano-balear, dibuixà el que a grans trets havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins.

En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic, sedimentaren dipòsits marins dels qual són testimonis una sèrie de petits i suaus turons (dels Ollers, del Tàber, de les Falzies, de la Bota). La falla es fa visible al Pla ja que si des de Collserola els dipòsits baixen d'una manera continuada, suau i regular, al punt de contacte entre Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura amb la presència d'un salt o esglaó d'uns 20 metres, clarament visible en la morfologia urbana (les baixades de Jonqueres, de la Via Laietana, els carrers d'Estruc, de les Moles o de Jovellanos). De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de licorella ni de granit, sinó que ens trobem un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïns i del corrent litoral.

En aquest sector del pla es formaren maresmes i estanyols, però com que la costa ha anat avançant, molts d'aquests ja no existeixen en l'actualitat tot i que molts d'ells han continuat vius en els topònims de la ciutat (Banyols a la marina de

Provençals, la Llavineria a Portal Nou, la Llacuna i la Llanera al Llobregat o l'estany del Cagalell al Port).

Referent al terme municipal de Barcelona, que és el que ens ocupa en aquest cas, arriba a una extensió de 1.754.900 ha i s'estén a la costa mediterrània en una plana de 5 Km d'amplada limitada al NW per la Serra de Collserola, entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs.

La seva funció de capital sempre ha estat afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció N-S la Catalunya Central (el Llobregat i l'eix Besòs – Congost – Ter).

Com hem esmentat abans, ens trobem davant d'un territori format a causa de l'acumulació de sediments provinents de les rieres, torrents i deltes dels rius propers a la ciutat així com de sediments marins (és reconegut que en els darrers segles, Barcelona ha guanyat terreny al mar).

En aquesta plana, quasi completament urbanitzada avui, es destaquen unes zones clarament diversificades:

- El nucli antic, que correspon a la primitiva ciutat romana, damunt el Mont Tàber (15 m), proper a la mar, dominat al Sud pel gran promontori de Montjuïc (173 m), i que amb els seus ravals més pròxims fou tot Barcelona fins a mitjans del segle XIX. És en aquesta zona on es localitza la rasa motiu de la intervenció arqueològica preventiva.
- Una sèrie de petits nuclis de poblament més densos, antics pobles forans creats a l'entorn de la ciutat.
- I una àmplia zona quadriculada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX (l'Eixample del Pla Cerdà), quan caigueren les muralles, que representà la unió entre la Barcelona Vella i els municipis del Pla. Aquests van ser annexionats a la ciutat a finals del segle XIX, i van permetre alhora el creixement demogràfic i urbanístic modern, ultrapassat els darrers decennis per un creixement sovint caòtic i incontrolat que ha arribat, amb caràcter marcadament suburbial, als racons més extrems de la plana i ha amenaçat tota la muntanya.

4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS

El sector del bareri de la Ribera estava ocupat per maresmes i rieres com la de Merdanyà o la riera de Sant Joan que transcorria a prop de l'actual Via Laietana i anava a desembocar al costat de l'església de Santa Maria del Mar. En època antiga el poblament hauria estat força dispers ja que es trobava fora del recinte emmurallat de la *Colonia Julia Augusta Faventia Paterna Barcino*. Per aquest motiu, s'hi va assentar la necròpolis que s'hauria expandit entre l'actual plaça de l'Àngel i l'església de Santa Maria del Mar. L'ocupació romana de la zona es té documentada des d'època baix-imperial i se sap que va perdurar fins a època alt-medieval.

Ben aviat, La Ribera va esdevenir el barri marítim de la ciutat, amb un important pes en la vida social i econòmica de Barcelona. Al final del segle X i inici del segle XI es va començar a poblar la zona que quedava fora de les muralles. En aquest moment es formen els nous nuclis de població anomenats burgs o viles noves. La Vilanova de la Mar abraçava l'entorn de l'església de Santa Maria de les Arenes, més tard coneguda amb el nom de Santa Maria del Mar.

La documentació ens parla de la formació de la Vilanova de la Mar entorn al Rec, fet construir pel Comte Miró l'any 960 i anomenat, a partir d'aleshores, Rec Comtal. El seu origen prové d'una conducció d'aigua que emanava del riu Besós i una de les seves funcions bàsiques hauria estat la provisió d'aigua als diversos molins situats al llarg del seu traçat. Poc a poc, al seu voltant es va anar desenvolupant una àrea d'horta molt fèrtil i ben aprofitada, que anà creixent i s'anà ocupant de forma sistemàtica al llarg del segle XI. Entre els segles XII i XIII aquest nucli va ser habitat per obradors i artesans, vinculats als oficis relacionats amb el mar, i de nobles i burgesos que es van assentar als voltants del carrer Montcada.

Al segle XIII es va construir una nova fortificació que englobava els nous burgs però, no és fins el segle XIV que s'hi va incloure la Vilanova de la Mar. Al final del segle XIII aquesta zona experimentà un progressiu creixement urbanístic encapçalat pels ordes eclesiàstics atrets pels grans espais sense ocupar. Tota aquesta activitat configurarà una unitat administrativa anomenada Quarter de Mar. És en aquest moment que l'estructura del Rec va adquirir més importància. Un dels

ordes religiosos que es van situar en aquesta zona va ser el de Santa Clara, quan Jaume I, l'any 1237, els concedí els terrenys. Aquest convent quedà fora de les fortificacions de la ciutat fins que l'any 1358 es construï el tram entre Santa Clara i el Portal Nou.

De tota manera, l'ampliació de la muralla construïda per Jaume I, va deixar al descobert la façana litoral, tram que no es va fortificar fins el 1454. L'any 1438, es va concedir a la ciutat el privilegi reial per iniciar la construcció d'un port, cosa que va propiciar la ràpida erosió de la part baixa de la muralla, que va acabar desfermant-se al cap de poc temps. No va ser fins el segle següent, quan l'emperador Carles V va ordenar refer la muralla del front marítim, anomenada la Muralla de Mar. Les obres van començar el 1527 i la fortificació va adquirir l'aspecte d'un ampli passeig elevat sobre d'un terraplè.

Entre els segles XV-XVII el barri continuà creixent mantenint el caràcter comercial i marítim fins que l'any 1714, després de la Guerra de Successió, s'experimentà un gran canvi: el barri de la Ribera va ser destruït per ordre directe de Felip V, amb l'objectiu d'edificar una esplanada al davant del recinte fortificat de la Ciutadella. La construcció d'aquesta gran fortalesa i l'establiment d'un territori de seguretat al seu voltant, van posar fi a una part important del barri, en concret la zona situada a ponent de l'església de Santa Maria del Mar. L'enderroc es va dur a terme entre el 1715 i 1718 i va provocar un seguit de canvis, tant de població com urbanístics, com per exemple, l'aglomeració de la població en la resta del barri i el desviament del Rec Comtal, que entre el 1717 i 1719 va passar a situar-se en l'actual carrer del Rec. La construcció de la fortalesa militar borbònica va incloure també el reforç i l'eixamplament de la Muralla de Mar. Aleshores, les grans famílies de mercaders es van anar instal·lant a l'entorn del carrer Ample que, ben aviat, es va convertir en l'artèria principal del barri marítim de la ciutat.

Entre el 1878 i 1881 es va enderrocar la Muralla de Mar, i en el seu lloc es va obrir una gran avinguda, el Passeig Colón. El recinte murari havia esdevingut un problema higiènic que impossibilitava el creixement de la ciutat davant de l'augment del nombre d'habitants que hi residien. La població de Barcelona al segon quart del segle XIX va experimentar un creixement demogràfic molt important, en estreta relació al procés d'industrialització, sobretot del sector tèxtil. Un cop destruïda la muralla es van presentar a concurs un seguit de projectes

urbanístics per crear el que més tard s'anomenarà l'Eixample. Amb la construcció de l'Eixample, ideat per Ildefons Cerdà, la burgesia industrial va abandonar el front marítim i es va instal·lar a la part alta de la ciutat.

Durant la Revolució de Setembre el general català Joan Prim va decretar la donació de la Ciutadella a la ciutat, per ser definitivament destruïda entre els anys 1868 i 1888. Un cop construït el parc, l'any 1888 es dur a terme l'Exposició Universal. Entre el 1873 i el 1876 es va aixecar el Mercat del Born i, al seu voltant, un seguit de locals dedicats a l'emmagatzematge i venda de productes alimentaris.

Amb l'Exposició Internacional de Barcelona de l'any 1929 es van inaugurar un seguit d'edificis d'entre els que es destaca l'Estació de França. Aquesta nova estació es va ubicar en els terrenys ocupats per l'antiga estació de Mataró, que tenia la façana principal al Passeig de la Duana i estava situada aproximadament on ara hi ha l'ala sud de l'actual estació de França.

3.- ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

A la zona on s'ha efectuat l'actual intervenció, cablejat Fecsa-Endesa, es tenen prou indicis per preveure-hi l'existència de vestigis antics conservats en el subsòl, sobretot si tenim en compte els resultats positius d'altres excavacions molt properes les quals han donat a conèixer restes que cronològicament abasten des d'època romana a època moderna. L'excavació de la Plaça Comercial de l'any 1991¹, realitzada en motiu de la construcció d'un aparcament subterrani, va aportar noves dades corresponents a la necròpolis baix-imperial i alt-medieval situada al nord-est de la ciutat romana de *Barcino*, en la seva àrea suburbana, molt a prop de l'actual carrer de la Ribera.

L'excavació més important duta a terme en aquesta zona és la del Mercat del Born², on s'han identificat les ruïnes corresponents a una part de l'antic barri de La Ribera. Les excavacions han posat al descobert la trama urbana, en la qual té un lloc destacat el Rec Comtal. S'hi han trobat palauets gòtics, petites cases de pescadors, tallers d'artesans i d'altres habitatges, que daten des dels orígens medievals del barri (S. XIV), fins a la seva destrucció el 1716 per construir-hi la Ciutadella. El conjunt presenta un excel·lent estat de conservació, fruit del seu enderroc intencionat i el seu terraplenament immediat per convertir els terrenys en una esplanada militar davant de la Ciutadella. Aquesta esplanada es va mantenir inalterada fins a la construcció del Mercat del Born entre 1873 i 1877.

Entre els anys 1994 i 1998 ja es van dur a terme diversos sondeigs arqueològics³, tant a l'interior del mercat com als carrers circumdants. En aquests sondejors es van descobrir restes constructives de l'antic barri de la Ribera, molt similars a les descobertes en aquesta darrera intervenció arqueològica. Els resultats d'aquestes actuacions han permès situar d'una manera fiable, el barri d'època medieval i moderna.

Cal fer referència a la intervenció preventiva duta a terme al Parc de la Ciutadella⁴, entre l'agost de 2001 i el març de 2002, en la qual van aparèixer alguns murs

¹ FARRÉ, R.; SERRÀ, D. 1991.

² Excavació iniciada el novembre de 2001 fins a l'abril de 2002 i dirigida pels arqueòlegs Pere Lluís Artigas i Antoni Fernández.

³ BARRASETAS, E.; HUERTAS, J. 1994; FÀBREGAS, M.; HUERTAS, J. 1998.

⁴ Dirigida per l'arqueòloga Ariadna Travesset.

relacionats amb la fortalesa militar construïda un cop acabada la Guerra de Successió. De tota manera, les rases que s'hi van fer eren molt estretes i poc profundes i, per aquest motiu, algunes de les restes descobertes van ser difícils d'interpretar.

L'any 2003, als solars que actualment estan ocupats pels pàrquings de la Universitat Pompeu Fabra i el de l'Estació de França, es dugué a terme una intervenció arqueològica preventiva per tal de determinar el grau d'afectació que podien tenir les restes arqueològiques conservades, amb la construcció de la Biblioteca.

En aquesta intervenció es van obrir dues grans rases d'uns 7 m d'amplada i 5 de fondària. En elles es van poder documentar diferents estrats de colmatació d'època contemporània i moderna, així com murs pertanyents a edificacions annexes a la mateixa estació i d'altres que es van relacionar amb la fortificació de la Ciutadella. Aquests murs es localitzaren a uns 3 m de fondària respecte el nivell actual.

Per proximitat, aquesta és la intervenció que ens aporta millors dades per tal d'establir la importància del seguiment arqueològic al Passeig de Circumval·lació.

5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

Arrel de les obres efectuades per l'empresa **FECSA-ENDESA**, per tal de realitzar una estesa de cable i reforçar la xarxa elèctrica, es va creure necessari fer un seguiment arqueològic amb l'objectiu de documentar i recuperar les possibles restes arqueològiques que hi poguéssim detectar, cenyint-nos sempre a la rasa que l'obra requeria. Les motivacions per les quals es fa necessari aquest seguiment es basen en l'interès històric i arqueològic de la zona. En aquest enclavament està documentat el traçat de la línia de muralla construïda al segle XVI (1535). Aquesta permetia el pas del Rec Comtal (obra altmedieval) a través d'un arc. Aquest tram de muralla també va ser inclosa en els treballs, que a partir de 1717, es feren per a la construcció de la ciutadella borbònica i la refortificació marítima de la ciutat. En aquest punt també es podrien localitzar construccions fora muralla de les quals no se'n tenen dades arqueològiques.

6. METODOLOGIA

La present intervenció preveia l'obertura de la vorera del carrer mitjançant 1 rasa. Per la realització d'aquesta es va escollir un procediment mecànic, treballant amb una retroexcavadora amb una pala de 30 cm. per tal de buidar la rasa. Per trencar el paviment del carrer actual s'utilitzà un martell neumàtic. En aquells trams on la presència de serveis ha impossibilitat l'actuació de la màquina s'ha practicat la rasa manualment.

El procediment utilitzat a l'hora de practicar la rasa ha estat el d'obrir tota la rasa 250 m i 90 cm de fondària. Posteriorment es va efectuar el cablejat i es va tapar.

La metodologia arqueològica aplicada ha estat la basada en el mètode de registre utilitzat per E.C. Harris (1979) i per A. Carandini (1981). Es tracta de registrar objectivament els elements construïts i estrats que s'identifiquen, realitzant una numeració correlativa d'aquests, sota el nom "d'Unitat Estratigràfica" (U.E.) que individualitza els uns del altres. Cada U.E es registra en una fitxa on s'indica la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, i la posició física respecte a les altres unitats estratigràfiques amb les que es relaciona.

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic, format per plantes i seccions i la documentació fotogràfica dels treballs realitzats.

7. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES

El dia 17 de febrer de 2005 van començar les tasques de renovació de la xarxa elèctrica, a partir de la canalització en rasa i instal·lació subterrània de tubs que substituirien els antics serveis. Aquesta instal·lació s'ha realitzat a partir d'una única rasa a la vorera del passeig de Circumval·lació, situat entre el carrer Wellington i el passeig Picasso (Fig. 2).

Al efectuar la rasa sense cap mena d'interrupció i veient el que anava sortint es decidí tractar-la com una sola unitat, diferenciant el paviment actual i els estrats inferiors. Per tal de saber per on passaven serveis com el gas natural, altres serveis elèctrics i l'aigua s'efectuaren quatre cates de 100x40 cm. A partir del resultat d'aquestes es decidí el traçat que havia de seguir la rasa.

La rasa comença a les proximitats del número 5 d'aquest carrer, i transcorre entre la línia d'arbres i el mur del tancament del Zoo de Barcelona. Al localitzar-se la canalització de gas natural i serveis elèctrics anteriors, la rasa només es va poder efectuar a uns 150 cm del mur de tancament del Zoo, entre el serveis de gas i electricitat i els arbres.

Al primer tram de la rasa d'uns 25 m, per sota del paviment actual de rajols tipus "panot" (**UE 1**) es localitzaven els serveis abans esmentats a una fondària d'uns 80-90 cm. Al costat d'aquests es localitzaren restes d'una pavimentació anterior del carrer (**UE 3**), conservant-se la vorada alineada i paral·lela al mur de tancament del zoo a uns 100 cm de distància d'aquest. Aquestes restes mostrarien doncs, la urbanització anterior del carrer. Aquest tenia unes voreres més estretes i un nivell uns 40 cm més baix que l'actual. En tota la rasa es van continuar trobant restes d'aquesta vorera anterior, però formant part del reompliment i anivellament del carrer actual (**UE 2**). Quan la rasa tocava un dels serveis actuals es localitzaven les sorres que els cobrien i la canalització pròpiament dita.

Al llarg de tota la rasa es van trobar els mateixos sediments: argiles i sorres amb materials de construcció contemporanis (vorades i panots) (**UE 2**). No es localitzà cap tipus de material arqueològic ni cap tipus d'estructura.

La rasa finalitzà a les proximitats del número 23 en el punt on ha de connectar amb un pas subterrani que travessa cap el Barri de la Barceloneta.

Un cop es van excavar aquests metres de rasa i es procedí a col·locar els tubs per a l'estesa de cable, tapar-los amb sorra i reposar la vorera, es continuà la rasa en direcció a l'Avda. Marquès de l'Argentera i Passeig Picasso, fins arribar a l'entrada del Parc de la Ciutadella en el punt final del Passeig de Circumval·lació.

En aquest segon tram de rasa el sediment per sota del paviment actual (**UE 1**) estava format per argiles i sorres que en algun punt es barrejaven amb runa (**UE 2**). La rasa seguia paral·lela a un servei de Fecsa anterior i a la canalització de gas natural. Just davant de l'edifici del Zoo de Barcelona es localitzà un mur d'un 100 cm d'amplada que es documentà tallat per serveis d'enllumenat del carrer (**UE 9**). Aquest mur estava construït amb pedres de mida mitjana i morter de calç, i podria estar relacionat amb un dels bastions de la Ciutadella. En un punt, davant de les pistes esportives situades en aquest mateix carrer, es localitzaren dos murs paral·lels de les mateixes característiques que l'anterior (**UE 10 i UE 12**), i que igualment es trobaven malmesos per serveis diversos. Tant per les seves característiques com per la direcció que agafen formarien part de la Ciutadella. En aquest mateix tram es localitzà un tercer mur que es diferenciava d'aquests, tant per la direcció com per la factura, pedres i morter sorrenc de color groc (**UE 11**). Aquest mur transcorre paral·lel a la rasa i sembla estar afectat per la construcció del mur abans esmentat. Aquest fet, doncs, faria que es considerés cronològicament més antic. Per la proximitat de la rasa a la zona on deuria estar situat el convent de Santa Clara (fundat al segle XIII i afectat per l'enderroc ordenat per Felip V) podríem atribuir-lo a aquestes restes. Ara bé, la poca superfície del mur que s'ha pogut documentar, així com el seu mal estat de conservació, fan que es prengui aquesta atribució amb cautela. La manca de qualsevol resta de material ceràmic datable també fa que l'atribució cronològica no es pugui corroborar.

8. CONCLUSIONS

La rasa efectuada pel soterrament de la línia d'alta tensió al Passeig de Circumval·lació, projectada per FECSA-ENDESA i efectuada per l'empresa ESPELSA, ha donat resultats pel que fa a la documentació de restes. Al tram final de la rasa, entre l'estació de França i el Passeig Picasso, es van localitzar tres murs, molt malmesos, dos dels quals possiblement pertanyerien a l'antiga ciutadella borbònica, i el tercer, diferent en factura i orientació, podria pertànyer al conjunt del Convent de Santa Clara. Ara bé, cal tenir en compte el mal estat de les restes i el tram que s'ha pogut documentar en l'actuació arqueològica a l'hora de fer una adscripció tant de les restes constructives documentades com de la seva cronologia.

La intervenció arqueològica derivada de l'estesa de cable de FECSA-ENDESA al passeig de Circumval·lació ha aportat noves dades per anar configurant la planimetria de la fortificació de la Ciutadella.

9. BIBLIOGRAFIA

BARRASETAS, E.; HUERTAS, J. 1994: *Memòria arqueològica de l'Antic Mercat del Born*. Inèdit.

CARRERAS I CANDI, F. 1909: "La ciutat de Barcelona" *Geografia General de Catalunya, vol. III*. Barcelona.

CIRICI, A. 1985: *Barcelona pam a pam*. Barcelona.

VVAA. 1992: "El Barcelonès, el Baix Llobregat, el Maresme" *Catalunya Romànica, vol. XX*. Barcelona.

VVAA. 1992: "La ciutat consolidada (segles XIV-XV)" *Història de Barcelona, vol. 3*. Barcelona.

VVAA. 1992: "La ciutat a través del temps. Cartografia històrica" *Història de Barcelona, Índex*. Barcelona.

DURAN I SANPERE, A. 1972: *Barcelona i la seva Història, vol. I*. Barcelona.

DURAN I SANPERE, A. 1972: "La ciutat al llarg de les seves muralles. Viatge entorn de la darrera muralla" *Barcelona i la seva Història, vol. I*. Barcelona.

FÀBREGAS, M.; HUERTAS, J. 1998: *Memòria Arqueològica de l'Antic Mercat del Born*. Inèdit.

FARRÉ, R.; SERRÀ, D. 1991: *Memòria de l'excavació a la Plaça Comercial*. Inèdit.

FLORENSE FERRER, A. 1962: "Evolució de Barcelona en la Baja Edad Media". *Cuadernos de arqueología e historia de la ciudad, III*. Barcelona.

GARCIA I ESPUCHE, A. 1986: *Espai i societat a la Barcelona preindustrial*. Barcelona.

HERNÁNDEZ, J.E.; MORA, G.; POUPLANA, X. 1990: *Arquitectura de Barcelona*. Barcelona.

HUERTAS, J.; RODRÍGUEZ, M. 2000: "Muralla medieval de Barcelona: darreres intervencions arqueològiques" *Actes del I Congrés d'arqueologia medieval i moderna a Catalunya*. Igualada.

PERELLÓ FERRER, A.M. 1996: "Defensa i fortificació" *L'arquitectura civil del segle XVII a Barcelona*. Barcelona.

ROS TORNER, 1973: *La Ribera de Barcelona*. Barcelona.

SANPERE I MIQUEL, S. 1890: *La Rodalia de Corbera*, 2 vol. Barcelona.

SANPERE I MIQUEL, S. 1905: *Los terrenos de la Ciutadela*. Barcelona.

SUAU, L.; 2003: Memòria de la Intervenció Arqueològica a l'estació de França (Barcelona). Inèdit

10. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE :1
Sector: Passeig de Circumval·lació		Fase:	Cronologia: s. XX.	
DEFINICIÖ :	Nivell d'ús			
DESCRIPCIÖ :	Paviment del carrer format per rajoles panot (20x20x4) i capa de preparació de formigó amb una potència de 40cm.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	2	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE :2
Sector Passeig Circumval·lació		de Fase:	Cronologia: s. XX.	
DEFINICIÖ :	Nivell d'aportació i anivellament del carrer			
DESCRIPCIÖ :	Argiles i sorres barrejat amb material constructiu contemporani i deixalles de 50 cm. de potència.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	1
	Talla a		Tallat per	5 i 6
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE :3
Sector: Passeig de Circumval·lació		Fase:	Cronologia: s. XX.	
DEFINICIÖ :	Nivell d'ús			
DESCRIPCIÖ :	Vorada d'una anterior urbanització del carrer			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	8	Es cobert per	2
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE :4
Sector: Passeig de Circumval·lació		Fase:		Cronologia: s. XX.
DEFINICIÓ :	Rasa serveis			
DESCRIPCIÓ :				
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	5 i 6
	Cobreix a		Es cobert per	1
	Talla a	2	Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE :5
Sector: Passeig de Circumval·lació		Fase:		cronologia: s. XX.
DEFINICIÓ :	Colmatació rasa serveis			
DESCRIPCIÓ :	sauló			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a	4	Es reblert per	
	Cobreix a	6	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE :6
Sector: Passeig de Circumval·lació		Fase:		Cronologia: s. XX.
DEFINICIÓ :	Canalització Gas Natural			
DESCRIPCIÓ :				
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	7	Es cobert per	4
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE :7
Sector: Passeig de Circumval·lació		Fase:		Cronologia: s. XX.
DEFINICIÓ :	Servei elèctric			
DESCRIPCIÓ :				
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	8	Es cobert per	6
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE :8
Sector: Passeig de Circumval·lació		Fase:		Cronologia: s. XX.
DEFINICIÓ :	Estrat			
DESCRIPCIÓ :	Sorres marró, que comencen a sortir a uns 90 cm sota el nivell actual del carrer. On acaba la rasa per a la nova canalització.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	2 i 7
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE :9
Sector: Passeig de Circumval·lació		Fase:		Cronologia: s. XVIII
DEFINICIÓ :	Estructura			
DESCRIPCIÓ :	Mur d'uns 100 cm d'amplada de pedres de mida mitjana i morter de calç.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	2
	Talla a		Tallat per	6 i 7
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE :10
Sector: Passeig de Circumval·lació		Fase:		Cronologia: s. XVIII
DEFINICIÓ :	Estructura			
DESCRIPCIÓ :	Mur de 115 cm d'amplada de pedres de mida mitjana i morter de calç.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	2
	Talla a		Tallat per	6 i 7
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE :11
Sector: Passeig de Circumval·lació		Fase:		Cronologia: s. XIV?
DEFINICIÓ :	Estructura			
DESCRIPCIÓ :	Mur amb pedres i morter sorrenc de color groc.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	2
	Talla a		Tallat per	10
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE :12
Sector: Passeig de Circumval·lació		Fase:		Cronologia: s. XVIII
DEFINICIÓ :	Estructura			
DESCRIPCIÓ :	Mur de 115 cm d'amplada amb pedres i morter de calç de color blanc.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	2
	Talla a		Tallat per	7
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

11. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

11.1 Documentació Fotogràfica

Foto núm. 1. Inici dels treballs. Demolició del paviment.

Foto núm. 2. Excavació de la rasa.

Foto núm. 3. Diferents trams de la rasa.

Foto núm. 4. Diferents trams de la rasa.

Foto núm. 5. Diferents trams de la rasa.

Foto núm. 6. Diferents trams de la rasa.

Foto núm. 7. Diferents trams de la rasa.

Foto núm. 8. Diferents trams de la rasa.

Foto núm. 9. Diferents trams de la rasa.

Foto núm. 10. Detall del mur UE 9.

Foto núm. 11. detall del mur UE 12.

Foto núm. 12. detall del mur UE 10.

Foto núm. 13. Detall del mur UE 11.

Foto núm. 14. Diferents trams de la rasa.

Foto núm. 15. Diferents trams de la rasa.

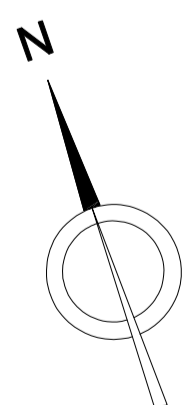
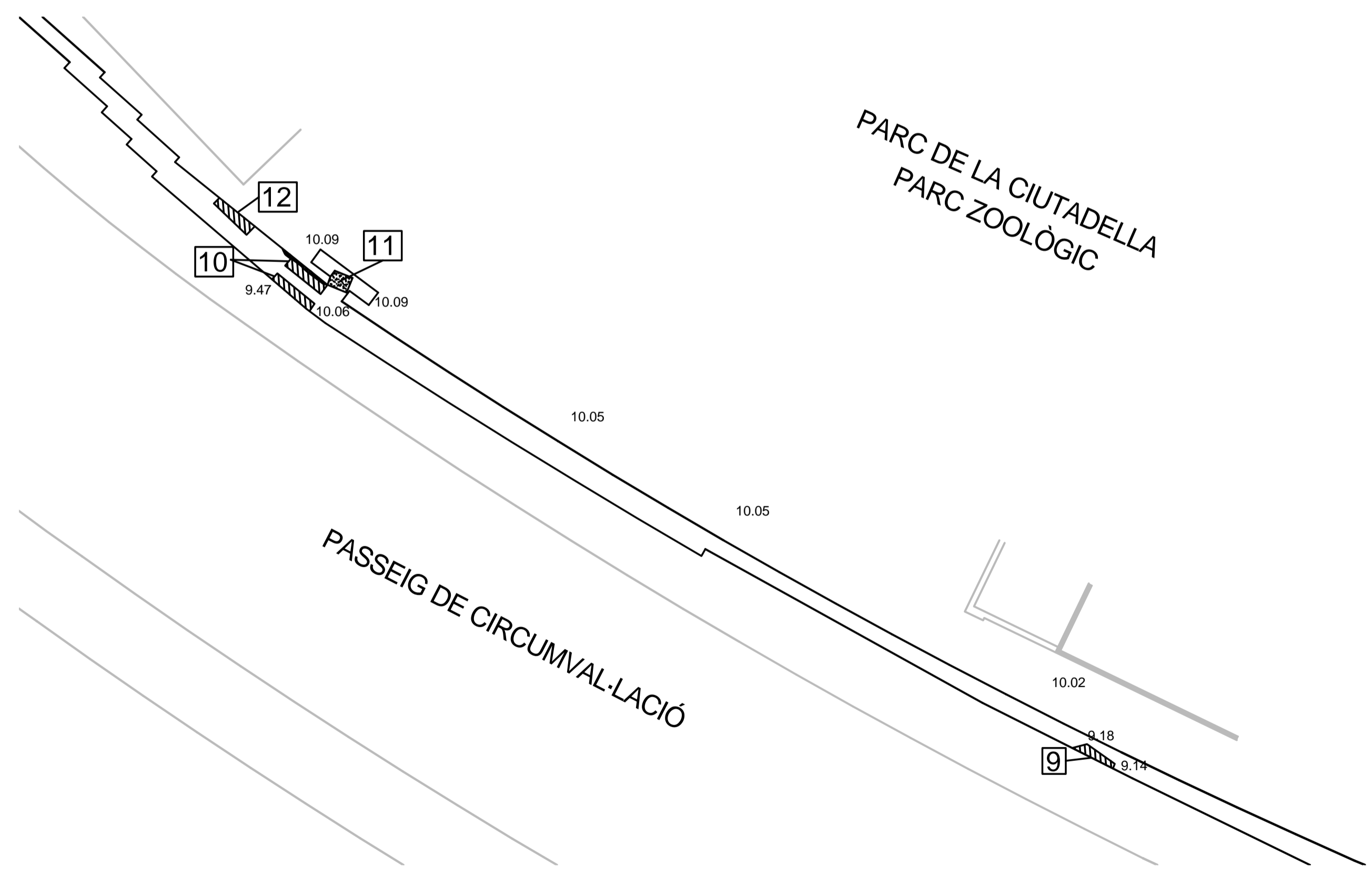
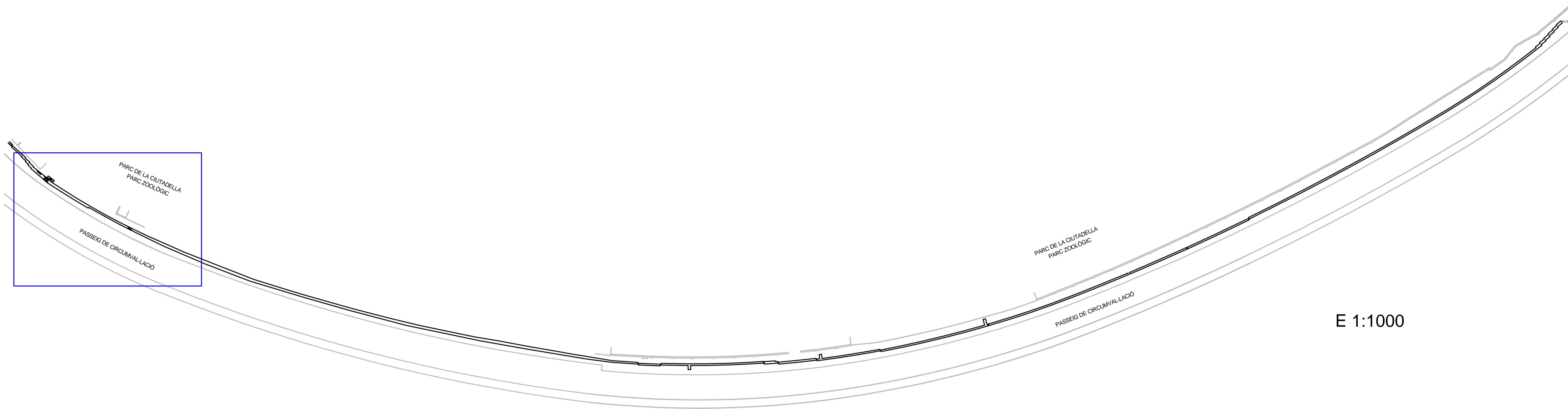
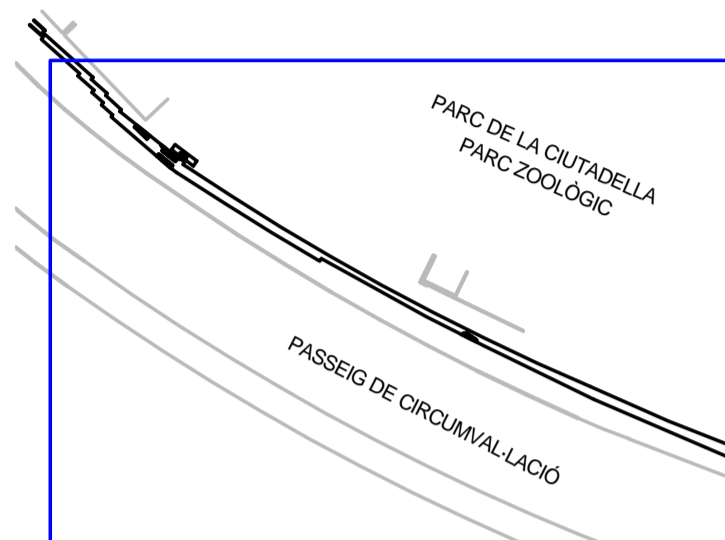

Foto núm. 16. Diferents trams de la rasa.

Foto núm. 17 restes arqueològiques protegides amb geotèxtil.

11.2. Documentació planimètrica

LLEGENDA	
	Pedres i morter de color groc
	Pedres, totxo i morter de calç blanc. Ciutadella segle XVIII

EXCAVACIÓ: Intervenció arqueològica realitzada al Passeig de la Circumval·lació.
Barcelona, Barcelonès.

ARQUEÒLEG: ROSER POU

ESCALA: 1:200
Original DIN-A3 GRÀFICA

NOM: PLANTA GENERAL

DATA: JUNY 2005

FULL: 1